

N:o 152.

Af Herr O. Wijk: Om rättighet till tjänsteårsberäkning för lärare vid enskilda läroverk.

Oaktadt nästan årligen nya bidrag till de af staten bekostade elementarläroverken måst begäras och äfven beviljats, tyckas dessa dock icke kunna fylla behovet. Vid sidan af dem hafva därför af enskilda personer inrättade skolor i flera städer uppstått. Att dessa varit af behovet påkallade, torde väl svårligen kunna bestridas: de skulle i annat fall icke hafva kunnat uppstå och existera, ty i intet annat land har den fria undervisningen att arbeta under så ogynsamma förhållanden som i vårt: de privata elementarläroverken hafva ock uppstått just i de städer, der statens egna skolor varit talrikast besökta, för att icke säga öfverbefolkade. Bestridas kan icke, att nya läroverk skulle hafva måst inrättas i Stockholm och Göteborg, om staten skulle ombesörja de ynglingars undervisning, hvilka nu erhålla denna i dessa städers privata läroverk.

På hvad sätt erkänner man nu denna verksamhet? Och hvad har staten gjort för att uppmuntra dessa privata läroverk? De ega rätt att under uppsigt af utsedda censorer låta sina lärjungar i maturitets-examen examineras af egna lärare. Detta är en rättighet, som, efter att upprepade gånger hafva vägrats, slutligen blifvit dem beviljad. Men den är också den enda. För *lärarne* i den enskilda skolan, hvilka arbeta för samma mål och göra det allmänna eller staten samma gagn, som lärarne i dess egna läroverk, har intet blifvit gjort. En lärare vid privatläroverk, som der meddelat undervisning och äfven examinerat i mogenhetsexamen, får icke vid senare förflyttning till statens läroverk räkna ett enda år af denna tjänstetid sig till godo; han kan flera år ha tjänstgjort som både adjunkt och lektor samt inför af regeringen utsedda censorer hafva visat prof på framstående lärareförmåga, men måste ändå som nybörjare, ofta under yngre och mindre erfarna lärares ledning, genomgå det så kal-

lade profåret, för att anses värdig att bli ordinarie lärare vid något af statens egna läroverk, vare sig fullständigt eller lägre. Det heter visserligen i Kongl. Maj:ts förordning af den 12 Maj 1865, att lärare kan från profåret befrias, om han kan styrka sig ega annorledes genom öfning förvärfvad, emot nyssnämnda prof svarande undervisningsskicklighet, men en mångårig utmärkt tjänstgöring, vare sig som lektor eller adjunkt, vid privatläroverk anses dock icke, enligt hvad erfarenheten tillräckligt har visat, uppväga detta profår.

Man säger: "det är svårt att kontrollera undervisningen vid ett privat läroverk", eller "man har ingen garanti för, att undervisningen der skötes ordentligt". Tvärtom vågar jag påstå, att de privata läroverken äro underkastade mångdubbelt strängare kontroll än något statens läroverk, nemligen från föräldrars och målsmäns sida, och att de måste uppbjuda all sin förmåga, för att skaffa sina lärjungar en god undervisning, så framt de icke skola gå under. Ingen lär väl underkasta sig en ej obetydlig pekuniär uppoffring för sina barns undervisning, om han icke är öfvertygad om och ser, att en god sådan meddelas dem. För öfrigt äro de privata läroverken antagligen villiga att underkasta sig hur sträng inspekterande kontroll som helst från statens sida, om de derigenom kunna vinna någon förmån för sina lärare.

Det heter vidare: "de privata läroverken kunna på det sättet upptaga yngre oexaminerade lärare, låta dem tjänstgöra vid sina läroverk och derigenom bereda dem kompetens till lärareyssla vid statens läroverk och förmåner framför dessas egna lärare". Men här kan naturligtvis icke blifva fråga om att bevilja någon förmån åt andra, än åt sådana, som fullgjort alla fordringar för kompetens såväl hvad examina som praktiska prof angår.

Man hör ock ofta sägas, att "de privata läroverken kunna aflöna sina lärare bättre än staten på det lägre stadiet och att de sålunda komma att för sig taga de bästa lärarekrafterna". Att de enskilda skolorna i allmänhet lemna eller kunna lemna sina lärare en sådan högre aflöning, är ett fullkomligt misstag. En och annan hufvudlärare måste aflönas något högre, men dessas antal är så ringa, att de i medeltal knappast utgöra mer än en å två vid hvarje läroverk; de öfriga måste nöja sig med en ofta ganska låg aflöning.

Det talas äfven om, "att staten skulle få taga emot lärare från privatskolorna, sedan de der blifvit "utslitna". Men jag frågar: kan en lärare anses utsliten efter 5 å 10 års tjänstgöring? Skulle man icke med lika, om ej större, skäl kunna säga, att staten komme att mottaga mera erfarna, öfvade och till undervisning skicklige lärare? För öfrigt skall ju hvarje lärare, för att blifva antagen i statens skolor, undergå särskildt prof, och vederbörande lära nog akta sig för att antaga någon, som de anse vara eller snart blifva utsliten.

Att staten drager ej ringa vinst i ekonomiskt hänseende af de privata läroverken, kan väl icke bestridas. Vi behöfva blott se på förhållandena i våra två största städer. Sammanräknade lärjungeantalet i Stockholms tre största privata ele-

mentarläroverk uppgår till omkring 500 — af hvilka likväl en del befinna sig under den för intagning i statens skolor bestämda åldern af 10 år — i Göteborg undervisas i ett privat läroverk omkring 250 gossar. Med det lärjungeantal, som i statens skolor för närvarande finnes i dessa städer, kan icke kostnadsfri undervisning meddelas äfven alla dessa — och dertill ha de ju dock rätt — utan att nya läroverk i dessa städer inrättas och nya ej obetydliga anslag dertill beviljas. Vi hafva sett, att utgifterna för elementarundervisningen snart sagdt med hvarje riksdag växa — vid denna har t. ex. begärts öfver 380,000 R:dr till löneförhöjning, vidare anslag till seminarium, ökade sådana till vikarierande och extra lärare — och man behöfver icke ha någon siareblick för att kunna påstå, att dessa anslag komma att ständigt och alltjemt växa, om intet medel vidtages till förebyggande häraf. Ett sådant ligger nära till hands. Beviljar man de enskilda läroverken några förmåner, så komma sådana att uppstå vid sidan af statens i de städer, der statens egna läroverk börja att fyllas af för stort lärjungeantal. Och ingen borde väl deri kunna se någon fara, om man fastställer vissa bestämmelser och vilkor för dessa förmånens erhållande. Jag har all anledning tro, att de enskilda läroverken äro villiga att underkasta sig sådana.

Riksdagen har äfven sjelf vid ett föregående tillfälle uttalat sig till förmån för de enskilda läroverken, då den i skrifvelse till Kongl. Maj:t vid 1868 års riksdag för sin del ansåg, "att uppkomsten och vidmakthållandet af enskilda läroverk borde uppmuntras och befrämjas."

Det Utskott, som för två år sedan behandlade en af mig då väckt och i samma syfte som denna gående motion, förordade vissa förmånens beviljande åt lärare vid privata läroverk och yttrade, bland annat, följande:

— — — "Utskottet anser, att jemte dessa af motionären anförda skäl finnas äfven andra, som mana att förhjelpa de privata, till maturitetsexamen berättigade läroverken ur den jemförelsevis ogynsamma ställning, i hvilken de ännu verka. Det lärer nemligen icke kunna förnekas, att dessa läroverk, på samma gång som de anses medgifva en närmare hänsyn till lärjungarnes olika anlag och behof, tillika, på grund af sin friare ställning, möjliggöra insamlandet af en vidsträcktare pedagogisk erfarenhet, som efter hand måste komma äfven statens läroverk till godo. De kunna lättare än de sistnämnde inrätta sin undervisningsplan i enlighet med tidens fordringar och olika lokala kraf, och då de derjemte framkalla en städse nyttig täflan, så inses lätt, att de på undervisningens område hafva en uppgift, hvars betydelse ej må underskattas."

Då nu sistlidne Riksdag derjemte genom att bevilja ett förslagsanslag af 10,000 R:dr, för att understödja folkhögskolorna, och vid behandlingen af Kongl. Maj:ts förslag om medels anvisande till upprättande af elementarskolor för qvinlig ungdom betonat den grundsatsen, att staten i detta fall endast bör *understödja* den privata företagsamheten; så vågar jag i hufvudsak förnya min för två år sedan väckta

motion, viss som jag är derom, att Riksdagens bifali till henne endast kan betraktas som en konsekvens af nyss nämnda beslut.

Jag vågar därför föreslå,

det Riksdagen ville till Kongl. Maj:t aflåta en underdånig skrivelse med anhållan, det Kongl. Maj:t ville meddela sådana bestämmelser, hvarigenom filosofie kandidat eller filosofie doktor, som inför vederbörlig myndighet aflagt godkänt adjunkts- eller kollegaprof, samt filosofie doktor, som på samma sätt aflagt godkänt lektorsprof, må, vid befordran till adjunkt- eller kollega- samt lektorsbefattning vid statens läroverk, ega att för framtida lönetur räkna sig tillgodo den tid han efter detta profs afläggande tjenstgjort vid enskildt med dimissionsrätt hugnadt läroverk eller vid af Kongl. Maj:t under vederbörlig inspektion stäldt femklassigt dylikt, så framt sådan lärare kan styrka sig hafva haft till timantal och beskaffenhet fullt jemförlig tjenstgöring med den, som för kollega, adjunkt eller lektor vid statens skolor är i lag stadgad, och derjemte minst fem år tjenstgjort vid sålunda beskaffadt enskildt läroverk.

Stockholm den 29 Januari 1874.

Olof Wijk